

Van strikt zakelijk naar menselijk

Nabestaanden met een laag inkomen helpen én voorkomen dat je als uitvaartorganisatie voor de kosten opdraait? Doe íets meer dan het gewone

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Steeds weer nieuwe veranderingen	4
3. Knelpunten	8
4. Wie wordt de opdrachtgever?	12
5. Tips	16
6. Kortom	17

1. Inleiding

De afgelopen jaren is de wet- en regelgeving rondom overlijden sterk veranderd. De landelijke wetten vanuit de Wet op de Lijkbezorging en de Participatiewet kunnen per gemeente net even anders worden ingevuld. Het is voor nabestaanden dan ook lastig om te weten wat wel en niet mag, of wat wel en niet moet. Maar ook voor uitvaartorganisaties zelf kan het moeilijk zijn de regels op de juiste manier te interpreteren en een overlijdenssituatie op tijd goed in te schatten, vooral als de financiële ruimte van de familie beperkt is.

Beperkte financiële ruimte van een overledene of nabestaande, kan namelijk ook een financieel risico voor uitvaartorganisaties met zich meebrengen. Dit risico loop je al sneller dan je denkt, bijvoorbeeld als de gemeente slecht bereikbaar is of als de nabestaanden de polis verkeerd hebben geïnterpreteerd. Bovendien behoort ongeveer een kwart van een grootstedelijke bevolking tot een kwetsbare groep als gekeken wordt naar de sociaaleconomische status. De kans dat een overledene of de nabestaanden onvoldoende eigen middelen hebben om de uitvaart te bekostigen, is daarmee relatief groot.

Het is dan ook noodzaak om kennis te allen tijde up-to-date te houden. Want met de juiste kennis, kun je net dat beetje extra doen voor de nabestaanden. Maar ook - net zo belangrijk - voorkom je als uitvaartorganisatie dat je kosten nergens kunt verhalen. Zo gun je de nabestaanden een afwikkeling met zo min mogelijk financiële zorgen achteraf, en je eigen organisatie zo min mogelijk financieel risico. SamSam Uitvaartcoaching helpt hier graag een handje bij, middels deze white paper met belangrijke tips.

2. Steeds weer nieuwe veranderingen

Van tijd tot tijd wijzigen wet- en regelgeving op het gebied van lijkbezorging. Ook interpreteren verschillende gemeenten de regels op hun eigen wijze. Naast het wettelijke kader kan elke gemeente zelf regels vastleggen, bijvoorbeeld ten aanzien van de kosten die vergoed worden vanuit de bijzondere bijstand. Dit heet 'het buitenwettelijk begunstigend beleid'. Hierdoor hebben gemeenten beleidsvrijheid om eisen en voorwaarden te stellen aan toekenning van vergoedingen. De steeds veranderende regels maken het soms lastig om nabestaanden optimaal te ondersteunen.

In de tien jaar dat SamSam Uitvaartcoaching actief is, zijn er maar liefst acht belangrijke wijzigingen doorgevoerd in de praktijk van de uitvoering van de bijzondere bijstand voor tegemoetkoming van kosten voor een uitvaart voor mensen met een minimuminkomen. Aangezien SamSam vooral actief is in Rotterdam en omstreken, ligt de focus van deze white paper op zowel landelijke wetgeving als regelgeving van de gemeente Rotterdam. Maar elke stad heeft zijn eigen kenmerken. Rotterdam is heel sociaal. Zo is in het budget van een gemeentelijke uitvaart de mogelijkheid van een rituele wassing opgenomen en wordt het inkomen van de kinderen niet meegerekend bij een aanvraag vanuit de bijzondere bijstand voor uitvaartkosten van een overleden partner. Maar de poort naar de overheid is smal en de weg er naartoe hobbelig. De uitdaging is om binnen het netwerk van een stad contactpersonen te kennen die snel kunnen informeren en acteren op recente veranderingen. Hieronder zetten we de belangrijkste veranderingen van de afgelopen jaren op een rij.

A. Medebewoners zijn onderdeel van het huishouden

In 2013 stelt de Participatiewet dat medebewoners worden gezien als onderdeel van het huishouden, ongeacht of het familie betreft of niet. Wanneer een aanvraag wordt ingediend voor een tegemoetkoming in de kosten voor een uitvaart vanuit de bijzondere bijstand, wordt per 1 januari 2023 het inkomen van huisgenoten vanaf 27 jaar meegerekend vanuit de kostendelersnorm. Sinds februari 2018 wordt ook gekeken naar de bankrekening van minderjarige kinderen. Het is daardoor mogelijk dat deze bedragen worden gezien als vermogen van de ouders en wordt opgeteld.

Hoewel dat landelijk het uitgangspunt is, wordt in sommige gemeenten geen rekening gehouden met de woonsituatie. Zo houdt de gemeente Rotterdam rekening met een normbedrag: de ondergrens waarbij er geen ruimte meer is om zelf de kosten voor de uitvaart te betalen. In het algemeen is dat de bijstandsnorm. Voor de draagkrachtberekening wordt bij vaststelling van de norm geen rekening gehouden met de woonsituatie en dus de kostendelersnorm.

Als oudere kinderen in Rotterdam nog thuis wonen bij het overlijden van (één van de) ouders, heeft dat geen invloed op de hoogte van de bijzondere bijstand.

Gemeenten hebben de vrijheid om het vermogen van de kinderen te laten meetellen. Er is geen absolute, objectieve maatstaf voor het vaststellen van de mate van beleidsvrijheid. Niet alleen wet- en regelgeving hebben invloed op de mate van die beleidsvrijheid, maar ook maatschappelijke opvattingen. Veel gemeenten sluiten aan bij de norm uit artikel 34 van de Participatiewet. Hierin wordt vermogen beschreven als middelen die worden ontvangen in de periode waarover bijstand is toegekend, voor zover deze niet onder inkomen vallen.

B. Tegemoetkoming in Rotterdam gespecificeerd

In Rotterdam is de tegemoetkoming vanuit de bijzondere bijstand voor mensen met een laag inkomen als volgt. Het college kan aan een belanghebbende die als erfgenaam wordt aangemerkt en die de nalatenschap niet verwerpt, bijzondere bijstand verlenen. Men wil inzicht in de boedel van de overledene conform het proces van een beneficiaire aanvaarding om de tegemoetkoming voor de noodzakelijke uitvaartkosten die voortvloeien uit bijzondere omstandigheden te bepalen. Als de nalatenschap onvoldoende blijkt te zijn, wordt maximaal 4300 euro verleend nadat het bedrag van de verzekering, of anderen (zoals crowdfunding) in mindering gebracht is. Aanvullend kan het college bijzondere bijstand verstrekken voor de mortuariumkosten tot maximaal 750 euro. Hierbij wordt rekening gehouden met bijzondere individuele omstandigheden.

C. Het loket voor vragen

Om vragen te stellen aan de (lokale) overheid, is er een landelijk systeem, namelijk het telefoonnummer 1400 met daaraan gekoppeld het netnummer van een gemeente. Iedere gemeente heeft een 'sociaal loket' - zoals de Vraagwijzer - waar burgers of organisaties terecht kunnen voor vragen over beleid. Hier wordt op afspraak gewerkt. Een korte, directe lijn met ambtenaren is onmogelijk.

Hoewel telefoontjes naar 1400-nummers wel beantwoord worden, is het gemeentehuis in het weekend en op feestdagen gesloten. Op die dagen wordt per mail een terugbelverzoek ingediend. Zo kan een antwoord op een prangende vraag niet voorhanden zijn. Dat kan leiden tot hoge kosten en onbedoeld (meer) schulden bij nabestaanden. Bijvoorbeeld: als bij ontbreken van contact met gemeente het 112-alarmnummer wordt gebeld en een uitvaartondernemer wordt ingezet, is degene die heeft gebeld in principe de opdrachtgever en niet de (lokale) overheid. Om die reden is het van belang elkaar te allen tijde op de hoogte te houden van de aanpak binnen een gemeente en (wijzigingen in) lokale

regelgeving. En ook om een netwerk te hebben van bijvoorbeeld contactpersonen binnen een gemeente en andere organisaties voor directe ondersteuning.

Daarbij geeft een fysiek 'sociaal loket' met een team van professionals vanaf 2017 geen praktische hulp meer, maar wordt doorverwezen naar vrijwilligersorganisaties. Pas met grote problemen - zoals schulden, dreigende huisuitzetting, mishandeling of ontslag – wordt doorverwezen naar het wijkteam voor bijvoorbeeld hulp van Ouderenwerk, Maatschappelijk Werk of Sociaal raadslieden. In de praktijk krijgen nabestaanden weinig tot geen hulp bij de aanvraag voor bijzondere bijstand. Als de nabestaande bijvoorbeeld geen toegang heeft tot een computer of internet, (verborgen) analfabeet is of anderstalig, dan zou ondersteuning door de uitvaartondernemer het verschil kunnen maken.

D. Gemeentegarantie is vervallen

In december 2016 is de gemeentegarantie vervallen. Daarvoor kon een uitvaartondernemer een garantverklaring krijgen van betaling door de gemeente, als de aanvrager bijzondere bijstand toegekend had gekregen. De totale kosten voor de uitvaart werden hierbij vergoed, ook als de opdrachtgever of aanvrager slechts een eigen (volgens het erfrecht evenredig) deel kreeg. Een eigen (evenredig) deel komt bijvoorbeeld neer op een derde wanneer de laatste ouder overlijdt en er drie volwassen kinderen zijn. Als één persoon de aanvraag kreeg toegewezen voor een derde deel van de totale uitvaartkosten, ging de gemeente vroeger zelf achter de rest van de erfgenamen aan. Vanuit het burgerlijk registratiesysteem vond de gemeente de twee andere erfgenamen en vorderde kosten. Nu moet een uitvaartorganisatie zélf achter de andere erfgenamen aan. Maar dat is een onmogelijke taak. Een uitvaartorganisatie heeft geen toegang tot het burgerlijk registratiesysteem en kan zodoende geen erfgenamen vinden. En kan niet zomaar een betaling afdwingen. En als er wel een andere erfgenaam is gevonden, is het inschakelen van een deurwaarder onmogelijk zonder opdrachtgeverschap (schriftelijke overeenstemming met diegene).

E. Garantverklaring vanaf AOW-leeftijd

In Rotterdam komt de langstlevende echtgeno(o)t(e) in aanmerking voor bijzondere bijstand. Hierbij wordt niet gekeken naar het aandeel van eventuele kinderen (een gemeente verderop doet dat weer wel). Echter, vanuit de Participatiewet wordt sinds december 2017 alleen een garantverklaring afgegeven voor aanvragers vanaf de AOW-leeftijd. Een uitvaartondernemer is er op die manier van verzekerd dat de (eerste) kosten van de uitvaart worden betaald.

F. Termijn aanvraag bijzondere bijstand is verkort

Volgens de Participatiewet moet de aanvraag voor bijzondere bijstand ingediend zijn voordat de kosten opkomen. Verschillende gemeenten hanteren echter buitenwettelijk begunstigend beleid, waarbij 'oudere' kosten ook zijn toegestaan als daar goede redenen voor zijn. Hierbij geldt de voorwaarde dat de nota niet ouder mag zijn dan 3 maanden en de kosten niet langer dan 6 maanden voor de datum van de aanvraag zijn gemaakt of opgekomen. De datum van overlijden bepaalt dan het opkomen van de kosten. Overigens is deze termijn verkort: voorheen kon de aanvraag ingediend worden tot een jaar na factuurdatum van de uitvaartondernemer. Deze verkorte termijn is echter niet voldoende bij ingewikkelde nalatenschappen, waarbij nog bepaald moet worden of de tegemoetkoming een lening is of een gift. Het leidt in de praktijk dan ook opnieuw tot een onbedoelde ontmoediging voor aanvraag van bijzondere bijstand. In Rotterdam is een aanvraag mogelijk - voordat de uitvaart plaatsvindt - met een verkorte procedure van twee tot vijf dagen. Dat is heel fijn, want je weet als burger meteen waar je aan toe bent en dan kun je zonder risico een besluit nemen over een uitvaartroute. Met de verklaring van overlijden en een offerte van een uitvaartondernemer, kan dus binnen enkele dagen uitsluitel worden gegeven over een tegemoetkoming voor uitvaartkosten vanuit de bijzondere bijstand. Uit de praktijk blijkt wel dat in Rotterdam vanaf 2021 aanvragen die zijn ingediend na de dag van de uitvaart, vaak worden afgewezen.

G. Voor nabestaanden ongunstige interpretatie van landelijke regels

SamSam Uitvaartcoaching signaleerde in 2019 dat globaal geformuleerde landelijke regels stringenter worden toegepast op lokaal niveau. De Wet op de lijkbezorging (artikel 20, 21 en 22) volgens welke niemand verplicht is tot lijkbezorging wordt door gemeenten nu ingevuld met het uitgangspunt dat nabestaanden primair verplicht zijn de uitvaart te regelen (hoewel die verplichting juridisch niet afdwingbaar is) en dus ook verantwoordelijk zijn voor de kosten. In Capelle aan den IJssel, bijvoorbeeld, werden vier jaar geleden via de bijzondere bijstand nog alle kosten voor een uitvaart vergoed aan één persoon die 'dichtbij genoeg' stond, bijvoorbeeld aan een ex-vriendin. Inmiddels wordt er teruggegrepen op het oude erfrecht, waarbij de toekenning van bijstand aan de langstlevende wordt verminderd met de toekenning aan het aantal kinderen. In dat geval wordt gesteld dat de partner van een overledene en hun drie kinderen ieder een eigen aanvraag moeten indienen, waarna het eigen deel wordt uitgekeerd per persoon - indien ze daar recht op hebben.

3. Knelpunten

Het is soms lastig om nabestaanden optimaal bij te staan. Vooral als er geen overlijdensrisicoverzekering blijkt te zijn, of als de overledene schulden achterlaat. SamSam Uitvaartcoaching komt regelmatig dergelijke knelpunten tegen, met alle gevolgen van dien. We zetten de meest gehoorde knelpunten hieronder op een rij.

Vrije interpretatie

Gemeenten hebben de ruimte om de Wet op de lijkbezorging (WOL) vrij te interpreteren. Als er na een overlijden geen opdrachtgever gevonden wordt in de kring van nabestaanden, dan wordt de betreffende burgemeester opdrachtgever. Dat betekent dat de gemeente verantwoordelijk is voor de kosten. Door bezuinigingen en decentralisatie, hanteren sommige gemeenten een ruime interpretatie van de wet. Als er überhaupt nabestaanden zijn, kiezen sommige gemeenten er bijvoorbeeld voor om niets te doen. Kortom, de ruime interpretatiemogelijkheden zorgen voor een verschil in aanpak en vergoeding per gemeente. Een voorbeeld van vrije interpretatie van veel gemeenten is ook dat op sites de verkeerde suggestie wordt gewekt dat het inschakelen van een uitvaartbegeleider de verplichte eerste stap is. Zowel nabestaanden als uitvaartbegeleiders snijden zich met deze suggestie in de vingers wanneer later blijkt dat de overledene schulden heeft en de familie in geldstress de nalatenschap moet verwerpen om de schulden niet op de schouders te krijgen en vervolgens geen bijzondere bijstand meer kan aanvragen (toekenning tegemoetkoming van de uitvaartkosten alleen bij aanvaarding van de nalatenschap). Door het vervallen van de eerdergenoemde gemeentegarantie (pag. 6) zijn dan al uitvaartkosten gemaakt en is het de vraag of de gemeente de uitvaart en voorafgegangene kosten dan nog overneemt (gemeentelijke uitvaart) als blijkt dat familie door minimum inkomen niet kan betalen.

Bereikbaarheid

De verantwoordelijke ambtenaren van de gemeente zijn niet altijd snel genoeg na een overlijden bereikbaar. Vaak is contact met deze ambtenaren echter noodzakelijk om te bevestigen of iemand recht heeft op tegemoetkoming uit de bijzondere bijstand. Van uitvaartorganisaties wordt verwacht dat ze dit zelf inschatten, maar met zoveel verschillen op gemeentelijk niveau gaat dat niet altijd goed. Soms blijkt na de eerste kosten van de uitvaart (overleden lichaam ophalen en in berusting brengen) dat de nabestaanden geen bijzondere bijstand ontvangen. De uitvaartorganisatie kan dan vaak niet meer terecht bij de overheid

(vanwege het vervallen van de gemeentegarantie) om het opdrachtgeverschap over te dragen van familie naar burgemeester en vervolgens ook geen - al gemaakte - kosten meer verhalen. Kortom, zowel voor de nabestaanden als de uitvaartorganisatie is het cruciaal om snel uitsluitel te krijgen over een mogelijke tegemoetkoming. Een bestaand netwerk van contactpersonen binnen een gemeente is dan belangrijk, net als kennis over de lokale procedures bij overlijden.

Toch geen polis

Het gebeurt regelmatig dat nabestaanden ervan overtuigd zijn dat er een uitvaartverzekering is afgesloten. Toch blijkt er na de uitvaart soms helemaal geen polis te zijn. Als iemand bijvoorbeeld in de schuldsanering terechtkomt, is de premie voor de uitvaartverzekering vaak de eerste kostenpost die geschrapt wordt. Als echter alle schulden afbetaald zijn, wordt soms vergeten een nieuwe polis af te sluiten. Of de polis kan te duur geworden zijn, omdat de persoon ouder is geworden. Het kan zelfs helemaal onmogelijk zijn geworden om een polis af te sluiten, bijvoorbeeld als de persoon in kwestie ziek geworden is. Controleer daarom altijd extra op de aanwezigheid van een geldige polis.

Negatieve nalatenschap

Een overledene met een negatieve nalatenschap zorgt naast voor veel verdriet, ook voor aanvullende administratieve rompslomp. Kleine handelingen kunnen in dit geval al hoge kosten opleveren voor de nabestaanden. Je kunt in theorie wel de uitvaart regelen, want dat staat los van de nalatenschap aanvaarden of verwerpen. Je moet wel oppassen voor handelingen van zuivere aanvaarding (zoals na overlijden geld pinnen van de bankrekening van de overledene) voor het geval de overledene schulden blijkt te hebben. Zo aanvaardt een nabestaande de (negatieve) nalatenschap ook al door simpelweg de huur van de woning van de overledene op te zeggen. Om te voorkomen dat kwetsbare erfgenamen onbedoeld in de schulden raken, is het belangrijk hen te wijzen [op de risico's](#). Want ondanks dat per september 2016 de Wet bescherming erfgenamen in werking is getreden, met als doel erfgenamen meer bescherming te bieden tegen handelingen die leiden naar een zuivere aanvaarding, blijft voorzichtigheid het devies.¹ Hierdoor kan de kantonrechter bepalen dat iemand onverwiltbaar is voor

¹ Artikel 4:194a BW stelt dat het moet gaan om een onverwachte schuld van de nalatenschap. Concreet betekent dit een schuld die je als erfgenaam niet kende, maar ook niet *behoorde* te kennen. En daar zit de crux. Want voor erfgenamen geldt een onderzoeksplicht naar schulden van de nalatenschap. Dat een erfgenaam niet bekend was met een schuld van de nalatenschap, betekent niet direct dat deze erfgenaam niet bekend *hoorde* te zijn met deze schuld van de nalatenschap.

de schulden die je erft als de nalatenschap al zuiver is aanvaard. Je moet wel binnen drie maanden aannemelijk maken dat je echt niet wist dat er schulden waren. Maar het zal niet alle problemen voor erfgenamen oplossen. De meeste schulden van de erflater kunnen namelijk niet als een onverwachte schuld worden aangemerkt. Daarom blijft voorzichtigheid belangrijk.

Bij financieel kwetsbare erfgenamen is een uitvaart regelen en een nalatenschap wel of niet aanvaarden namelijk wel afhankelijk van elkaar. Dat komt door het verband dat wordt gelegd in de regelgeving voor steun vanuit de overheid. Het verwerpen van de nalatenschap is vaak een noodzakelijke stap voor een familie in geldnood als blijkt dat de overledene schulden achterlaat. Een gemeentelijke uitvaart is dan een optie. Je moet dan echter niet al stappen hebben gezet met het organiseren van de uitvaart, want dan laat een gemeente - sinds het vervallen van gemeentegarantie in 2017 - het vaak meteen al los. Vervolgens is verwerpen en beneficiair aanvaarden een reden dat een kwetsbare erfgenaam in geldnood vanuit de bijzondere bijstand geen tegemoetkoming meer krijgt voor de uitvaartkosten.² Als je verwerpt of beneficiair aanvaardt dan worden de uitvaartkosten niet meer gezien als uit bijzondere omstandigheden voortvloeiende noodzakelijke kosten. Ga over dit dilemma in gesprek met ambtenaren, met als doel om schulden te voorkomen bij financieel kwetsbare mensen.

Nalatenschap verwerpen of beneficiair aanvaarden kan lastig zijn

Bij een gemeentelijke uitvaart is de akte van overlijden bij de gemeente. Deze heeft de nabestaande echter nodig om de nalatenschap te kunnen verwerpen of beneficiair te aanvaarden. De nabestaande kan de akte van overlijden kopen (15,70 euro) bij de stadswinkel, maar het is niet heel eenvoudig om deze te verkrijgen als het geen eerstegraads familielid betreft. In elk geval kan - om notariskosten voor een verklaring van erfrecht te besparen - een uittreksel van verwantschap aangevraagd worden (kosten: 15,70 euro via de gemeente). Verwerpen bij de kantonrechter is mogelijk met een akte van overlijden en een geldig identiteitsbewijs van jezelf (kosten: 130 euro per persoon, of als hele groep familieleden). Het is niet noodzakelijk om een overzicht te laten zien van het vermogen van de overledene. Het is wel nodig om in het geval van minderjarige kinderen voorafgaand toestemming te vragen aan de kantonrechter. Door hierover te informeren, kun je voorkomen dat financieel kwetsbare nabestaanden de kosten van een uitvaart of andere schulden op hun schouders krijgen.

² Stimulansz, 2017. Gemeentelijke uitvaarten. Handreiking voor de uitvoering van de wet op de lijkbezorging, blz 56.

Beneficiair aanvaarden - is een vorm tussen aanvaarden en verwerpen - waarbij je wel de lusten maar niet de lasten aanvaardt. Eén van de nadelen van beneficiair aanvaarden, is dat het niet kan zonder kosten te maken bij de rechtbank. Wanneer je dit als erfgenamen samen regelt, betaal je de leges maar één keer. Maar regel je het apart, dan moet iedere erfgenaam apart leges betalen. Nog een duidelijk nadeel van beneficiair aanvaarden, is dat je de erfenis gewoon moet afwickelen. Dus een overzicht van het vermogen moet kunnen laten zien. Ook al weet je dat je onderaan de streep niks gaat erven. Het moet toch. En voor deze afwikkeling gelden veel formaliteiten. Zo moet je meerdere documenten opstellen en inleveren bij de rechtbank. Zijn er helemaal geen baten en alleen maar schulden? Dan kun je ontheffing krijgen van de verplichting om te vereffenen.

4. Wie wordt de opdrachtgever?

Niemand is verplicht om een uitvaart te regelen. Er wordt alleen gesproken over een morele verantwoordelijkheid. In de Wet op de lijkbezorging staat namelijk het volgende: als er in de kring van nabestaanden geen opdrachtgever (iemand aan wie de uitvaartorganisatie de factuur kan sturen) wordt gevonden, dan wordt de burgemeester van de gemeente waar de persoon is overleden of waar het overleden lichaam verblijft, opdrachtgever van de gemeentelijke uitvaart. Dat is dus ook het geval wanneer niemand in de kring van nabestaanden de uitvaart wil regelen. Wel kan na een gemeentelijke uitvaart, achteraf worden verhaald op postuum onderhoudsplichtigen - erkende (schoon-)kinderen van volwassen overledenen en ouders van overleden minderjarigen - maar alleen als deze mensen financieel draagkrachtig zijn. Ook gaat de factuur alsnog naar erfaanvaarders. Dat zijn erfgenamen die niet verwerpen, meestal geregistreerde partners. Geregistreerd partners zijn niet postuum onderhoudsplichtig, maar krijgen de factuur van de gemeentelijke uitvaart achteraf toch in de brievenbus. Dat is omdat door de verwevenheid van een huishouden het voor hen lastig is een (negatieve) nalatenschap te kunnen verwerpen. Dan zijn de kosten van een gemeentelijke uitvaart soms hoger dan bijvoorbeeld een stille crematie (crematie zonder nabestaanden). En kun je beter een heel sobere uitvaart regelen, dan de factuur van de gemeente afwachten.

De factuur van een gemeentelijke uitvaart komt namelijk via een achterdeur weer terug bij de langstlevende, bijvoorbeeld met alleen een AOW. Die is soms hoger (en dus is de schuld hoger bij de achterblijvende) dan wanneer je toch zelf een uiterst sobere uitvaart uitvoert. Met 'zelf' wordt bedoeld een familie zonder of met ondersteuning van een uitvaartbegeleider. Een uitvaartbegeleider is niet verplicht. Een stille crematie kan met een telefoontje door de burger zelf betaald en in gang gezet worden voor 1000 euro.

De Wet op lijkbezorging wordt trouwens per gemeente anders ingevuld: 'pas als er geen nabestaanden zijn, wordt de burgemeester opdrachtgever' of 'als er kinderen zijn, doen we niets'. En als er een financieel probleem zou zijn, dan kunnen nabestaanden tegemoetkoming voor de uitvaartkosten aanvragen middels de bijzondere bijstand. Echter, niemand is verplicht de gang naar de bijstand te gaan. De aanpak kan leiden tot schuld als één persoon uit de kring van nabestaanden opdrachtgever is en dus de factuur binnenkrijgt, maar slechts een deel krijgt toegewezen vanuit bijzondere bijstand. Er is dan ook een oproep aan gemeenten gedaan door Stimulansz in de publicatie 'Handreiking wet op de

Lijkbezorging³ om in dergelijke kwesties responsief te reageren. Om zo binnen de praktijk van de uitvoering ruimte te bieden en hulp te kunnen geven voor het maken van de meest verstandige keuze.

In de praktijk komt het vaak voor dat ondanks een vraag van nabestaanden die in nood zijn door de dood, een gemeente de uitvaart niet regelt. Omdat nabestaanden dan onbewust al iets gedaan hebben, waarmee zij de verantwoordelijkheid voor de uitvaart op zich genomen hebben. Bijvoorbeeld door het overleden lichaam in berusting te laten brengen bij een uitvaartcentrum. In de situatie dat een overledene geen of een te kleine uitvaartpolis heeft en misschien zelfs schulden en nabestaanden een laag inkomen hebben, dan moet je als uitvaartondernemer - om de nabestaanden te beschermen voor schulden - je de vraag stellen: zijn er mensen in de kring van nabestaanden die aanspraak kunnen maken op de bijzondere bijstand voor de kosten van de uitvaart en dus zonder schulden te maken opdrachtgever kunnen worden? Als je als ondernemer dan nog geen kosten hebt gemaakt en het overleden lichaam nog niet 'in huis' hebt, kun je de opdracht voor de uitvaart - om aan de zorgplicht voor kwetsbaren te voldoen - beter aan de gemeente uit handen geven.

Voor wie is bijzondere bijstand?

De volgende personen komen - als zij een minimuminkomen hebben en de nalatenschap niet verwerpen - mogelijk in aanmerking voor tegemoetkoming in de kosten voor de uitvaart vanuit de bijzondere bijstand:

- de langstlevende: een echtgeno(o)t(e) of geregistreerd partner van de overledene; bij sommige gemeenten wordt soms nog toegewezen volgens het oude erfrecht en wordt in combinatie met de aanwezig zijnde kinderen een eigen deel toegewezen.
- de erkende, volwassen kinderen van een langstlevende die overlijdt; zij krijgen slechts volgens het erfrecht het eigen evenredige deel (kosten van de uitvaart worden gedeeld door het aantal kinderen).
- de ouders van een overledene zonder geregistreerd partner en/of erkende kinderen.
- broers of zussen (als er geen ouders zijn van een overledene zonder partner of erkende kinderen); zij krijgen een evenredig eigen deel (kosten van de uitvaart worden gedeeld door het aantal broers en zussen);
- degene die onderhoudsplichtig is geweest voor een minderjarig kind of een wilsonbekwame volwassene.

³ Stimulansz, 2017. Gemeentelijke uitvaarten. Handreiking voor de uitvoering van de wet op de lijkbezorging, blz. 57: Is er ruimte om een uitzondering te maken op de hoofdregel?

Als een persoon de nalatenschap verwerpt, behoort deze niet meer tot de kring waaronder de toekenning van het eigen deel wordt toegewezen. Het is dus mogelijk om bijvoorbeeld één broer het opdrachtgeverschap op zich te laten nemen en de overige broers en zussen te laten verwerpen. De opdrachtgever komt dan in aanmerking voor het gehele bedrag van de tegemoetkoming van de uitvaartkosten vanuit de bijzondere bijstand.

Maar worden alle aanvragers uit de bovenstaande categorieën afgewezen in de versnelde procedure van twee tot vijf dagen? Dan zijn er geen nabestaanden die de uitvaart kunnen betalen. Voor een uitvaartondernemer komt dit op hetzelfde neer als 'er zijn geen nabestaanden'. De burgemeester van de gemeente waar de overledene in ruste is, zou dan opdrachtgever kunnen worden. Let op: ken je de procedure niet? Dan kan een telefoontje naar de politie onbedoeld leiden tot opdrachtgeverschap van familieleden. Een gemeentelijke uitvaart kan later verhaald worden op degene die volgens de onderhoudsplicht postuum verantwoordelijk is voor de kosten, namelijk nabestaanden eerste graad (ouders en kinderen), maar alleen als die financieel draagkrachtig zijn.

Lichaam al in huis

Een uitvaartorganisatie is niet gerechtigd om kosten te verhalen op nabestaanden, tenzij het een opdrachtgever is. Het kan daarom een probleem zijn als het lichaam van de overledene al door de uitvaartondernemer is opgehaald. Als blijkt dat er geen opdrachtgever is die de uitvaart kan betalen, is een waarschijnlijke reactie van de gemeente: 'U regelt het maar met de nabestaanden.' Als er geen nabestaanden te vinden zijn, zou een gemeente in dat geval de verantwoordelijkheid voor de eerste kosten bij de uitvaartorganisatie kunnen leggen.

Lichaam nog niet in huis

Heeft de uitvaartondernemer het lichaam nog niet in huis, dan loopt de ondernemer geen risico als de aanvraag voor tegemoetkoming van de kosten voor de uitvaart vanuit de bijzondere bijstand wordt afgewezen. In de ideale situatie zou vooraf al gesproken zijn met de gemeente om het overlijden over te dragen. Zijn er geen nabestaanden, dan kan alleen de gemeente nabestaandenonderzoek doen en bij wet onderhoudsplichtigen en erfaanvaarders aanschrijven voor betaling van de kosten van de uitvaart. Het kan echter een probleem worden als iemand overleden is in een verpleeghuis of hospice waar geen mortuarium is en het lichaam móet worden opgehaald. Of als iemand thuis

overlijdt na gemeentelijke kantoortijden en tijdens het weekend en feestdagen, en de gemeente sinds het vervallen van de gemeentegarantie niet ingeschakeld kan worden voor hulp. Er is geen crisisdienst meer die vanuit de overheid het lichaam ophaalt, degene die belt is meteen de opdrachtgever voor de uitvaart en krijgt de factuur. Als uitvaartondernemer kun je er dan voor kiezen om je terug te trekken om geen (financieel) risico te lopen en om familie, mantelzorgers en goedwillende derden financieel uit de problemen te houden.

5. Tips

Net wat meer doen voor de nabestaanden met een laag inkomen en voorkomen dat je financieel risico loopt? SamSam Uitvaartcoaching geeft tips.

- **Neem bij ieder overlijden de tijd.** Op die manier is er voldoende ruimte om onduidelijkheden op te helderen, vragen te stellen en te beantwoorden en weloverwogen keuzes te maken.
- **Doe altijd een financiële check.** Check de polis, is er spaargeld, zijn er schulden? Is er een opdrachtgever die de uitvaart kan betalen? Let op: crowdfunding kan later van bijstand worden ingehouden.
- **Ga in gesprek met gemeenten.** Onderzoek wat de regels zijn met betrekking tot de bijzondere bijstand in je werkgebied. Leg dilemma's voor aan de verantwoordelijke ambtenaar om duidelijkheid te krijgen over de opties bij lastige gevallen.
- Is er sprake van onvoldoende verzekering, een laag inkomen en/of negatieve nalatenschap? Deel [SamSams 5 gouden regels](#) voor nabestaanden.
- Sterke emoties, gebrek aan taalvaardigheid of een licht verstandelijke beperking: er kunnen allerlei redenen zijn waarom nabestaanden moeite hebben met de aanvraag voor tegemoetkoming van de uitvaartkosten vanuit de bijzondere bijstand. **Vul daarom samen met hen alle formulieren in.** Of neem contact op met vrijwilligersorganisaties die snel kunnen ondersteunen. Denk bijvoorbeeld aan budgetmaatjes of schuldhulpmaatjes vanuit de kerken of welzijnsorganisaties of SamSam Uitvaartcoaching (op onze website www.samsamuitvaartcoaching.nl staan de taken van onze uitvaartcoaches omschreven.)
- Adviseer de familie om een **kopie van het paspoort of het burgerservicenummer** van de overledene veilig te stellen. Dit is noodzakelijk als de nabestaanden een akte van overlijden willen kopen met een verklaring van verwantschap bij de stadswinkel om daarmee de mogelijke negatieve nalatenschap te kunnen verwerpen bij de kantonrechter.
- Is alles duidelijk en geregeld? **Haal dan pas het lichaam op.** Op die manier voorkom je als organisatie het risico dat kosten niet meer op een andere partij verhaald kunnen worden en je als uitvaartondernemer zelf verantwoordelijk gehouden wordt voor de kosten van een uitvaart.

6. Kortom

Jarenlang was voor uitvaartondernemers duidelijk wat het vangnet voor minima was. Het was namelijk de ‘maximale vergoeding vanuit bijzondere bijstand, minus draagkrachtregeling’, gekoppeld aan een garantverklaring van betaling van de uitvaart door de gemeente. Sinds december 2017 is die garantstelling vanuit de overheid voor aanvragers en voor langstlevenden onder de 67 jaar vervallen. In Rotterdam is de garantstelling voor langstlevenden 67+ er nog wel. Daarnaast stellen gemeenten aan uitvaartondernemers sinds anderhalf jaar regelmatig: ‘Als u het lichaam in huis heeft en er zijn nabestaanden, dan doen we niets.’

Vroeger kreeg een ondernemer linksom (vanuit de bijzondere bijstand) of rechtsom (een gemeentelijke uitvaart) de kosten vergoed. Inmiddels geven drie middelgrote uitvaartorganisaties bij SamSam Uitvaartcoaching aan dat ze een uitvaart van minima niet meer risicoloos kunnen oppakken zonder hulp van bijvoorbeeld maatschappelijk werkers binnen een wijkteam, die kennis van zaken hebben. Als een gezin bijvoorbeeld een betalingsregeling via een erkend incassobureau treft waarbij een klein bedrag per maand afgelost wordt, dan is de uitvaart pas over twintig jaar terugbetaald. Voor uitvaartondernemers is zo’n betalingsregeling geen optie. Bovendien is een vergunning nodig om dit soort ‘leningen’ te geven, net zoals banken die hebben. Als je dat niet hebt, riskeer je als ondernemer een boete. Het gevolg is dat uitvaartondernemers met een hart minima zullen weren. De families zijn genoodzaakt in zee te gaan met een strikt zakelijke uitvaartorganisatie, met mogelijk nog hogere informele schulden bij familie en vrienden en ook informele aflossingen bij bedrijven tot gevolg. Daarom zoeken wij medestanders om de aanpak te veranderen: van strikt zakelijk, naar menselijk en daarmee bedoelen we: moreel verantwoord.

Aan de totstandkoming van deze white paper is de grootst mogelijke zorg besteed. SamSam Uitvaartcoaching kan echter niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele onjuistheden, noch kunnen aan de inhoud rechten worden ontleend.